

vissään on säilyvä muisto sopusuhtaisesta, hiljaisesta, mutta silti iloisesta toverista, jonka voimakasrakenteisen ulkokuoren alla sykki lämmin ja tunneherkkä, todellisen luonnon ystävän sydän.

***Acrocephalus palustris* (Bechst.) Suomessa.**

OLAVI LEIVO.

Kulkiessani 8. VI. 1944 illalla myöhään yölaulajia kuuntele-massa Helsingin Pikku-Huopalahden länsirantaa kantautui korviini lahden pohjukan suunnasta minulle oudon linnunlaulun korkeita ääniä. Löysin laulajan Haagasta Pikku-Huopalahden pohjukasta erään talon puutarhasta, n. 500 m paikasta, johon olin kuullut osia laulusta (yö tyyni). Kuullessani läheltä tämän erittäin monivivahteisen ja soinnukkaan laulun totesin laulajan itselleni todella täysin oudoksi. Viivyin paikalla 22.30—23.15 välisen ajan tauotta laulavaa lintua kuuntelemissa. Näkyviini en sitä pimeyden takia saanut sen liikkeessa puutarhan pensaiden tyviosissa.

Palasin paikalle samana yönä uudelleen nähdäkseni oudon laulajan. Klo 2.15—3.15 välisen ajan viivyin paikalla lintua tarkkailemassa. Aluksi lintu lauloi aivan tauotta, mutta klo 2.30 jälkeen lyhempiä tai pitempiä taukoja pitäen ja ympäriinsä pienellä alueella liikkuen. Nyt sain myöskin katsella sitä mielin määrin. Se ei ollut vähääkään arka — useat kerrat näin sen istumassa n. 5 m päässä. Linnun laulaessa innokkaasti sireenipensaan tyviosassa pääsin monasti parin metrin päähän siitä. Lintu oli selvästi *Acrocephalus*-laji, mutta mikä? Monivivahteinen „kultarintamainen“ laulu toi mieleen *A. palustris*'en. Tutustuttuani käsikirjojen selostuksiin lajin värityksestä ja myös laulusta lajimääräykseni varmistuikin. Olin nähnyt ja kuullut tämän maallemme uuden lintulajin.

10. VI. olin yhdessä toht. O. Kalelan kanssa löytöäni kuuntelemissa ja katselemissa. Paikalle tullessamme (klo 20.40) lintu lauloi, mutta ei niin innokkaasti kuin edellisellä kerralla. Laulu oli nyt katkonaista. Klo 21.15 lintu vaikenä jäädessä istumaan sireenipensaan tyviosaan. Klo 22 aikaan se tapaili ääniä jonkin kerran, mutta yölaulu ei alkanut ainakaan 22.40 mennessä, jolloin poistuimme paikalta. Sää oli kyseisenä iltana hieman kolea ja tuulinen — ehkä siinä syy linnun vaikenemiseen (ruokokertutkaan eivät laulaneet vielä tähän aikaan kunnolla). — 12. VI. olin paikalla klo 20.35—22.45

välisen ajan. Lintu istui paikalle tullessani äänettömänä saman tutun sireenipensaan tyviosassa. Klo 21 se alkoi liikkua ja äännellä. Ääntely muuttui katkonaiseksi lauluksi, jota jatkui n. 10 min. ajan. Sen jälkeen lintu istahti vadelpensaansa tyviosaan jääden siihen nukkumaan. Klo 21.45 kuului pieni laulunpätkä ja klo 22.00 alkoi yhtenäinen täyteläinen yölaulu. Paikalta poistuessani jäi lintu laulamaan. — 16. VI. olin paikalla yhdessä prof. P. Palmgrenin kanssa. Lintu lauloi innokkaasti kaiken aikaa (klo 22.30—23.10). — 17. VI. paikalla käydessäni (klo 22) se lauloi katkonaisesti. — 25. VI. klo 19 ja klo 23 paikalla käväistessäni en lintua enää tavannut.

Laulamassa lintu istui useimmiten puutarhan aitaukseen kuuluvan sireenipensaan alaosassa, mutta myös ympäriinsä vadelpensaissa puikkiessaan se lauloi täydellä voimalla. Laulaessaan se istui huomattavan pystyasennossa, pyrstö hieman alapainuneena, nokka viistoon ylöspäin suunnattuna, päälakihöyhenet hieman koholla. Koko lintu näytti hieman värisevän laulun voimasta.

Päiväsaikaan en päässyt lintua tarkkailemaan, joten en tiedä mitään omakohtaista esim. sen laulamisesta päivällä.

Ulkoasultaan *A. palustris* on hyvin vaatimaton. Tapaamani yksilön selkäpuoli oli yksivärisen vihertävän harmaanruskea, vatsapuoli vaalean harmahtava kurkunseudun näkyessä hieman kirkaamman valkeana. Silmäkulmassa näkyi vaalea juova.

Selkäpuoleltaan yksiväristen *Acrocephalus*-lajien erottaminen toisistaan ei ole aivan helppoa. Varmimpina tuntomerkkeinä ovat käsisulkien pituussuhteet ja toisen käsisulan sisähöydyn pykälän osuminen eri lajeilla eri kohtaan toisien siipisulkien kärjistössä. Lajien värierot sen sijaan ovat vaikeasti todettavissa konservoiduissa yksilöissä värien himmenemisen takia. Elävässä linnussa värierot kuitenkin ovat selvät, jos lintua saa katsella riittämiin läheltä. Meillä kyseeseen tulevista lajeista ovat *A. dumetorum* ja *A. scirpaceus* ruskeaselkäisiä, jälkimmäisen takaselkä eritoten punaruskeaan vivahtava. *A. palustris* taasen on näkemäni mukaan vihertävän harmaanruskea selkäpuoleltaan (käsikirjojen mukaan olivinruskea, jopa joskus olivinvihreään vivahtava). Olen tavannut kaikki kolme lajia luonnossa ja mielestäni on väryksessä selvästi todettava ero.

Jos mainittujen kolmen lajin väryksen erot ovatkin vain lähelle näkyviä, niin on sitä vastoin lajien laulu jo matkan päähän kuuluna erilaista. *A. palustris* on hyvin vähän silmiinpistävä värykseltään, mutta laulajana on se suurenmoinen, pakosta huomion

itseensä kiinnittävä. Se on, kuten *A. dumetorum*'kin, säkeenyhdistäjä eroten siten räikeästi „änkyttävästä“ lampikertusta.

A. palustris'en laulu on rakentunut mitä erilaisimmista toisilta linnuilta opituista äänistä, joista lintu, niitä oivallisesti matkien ja ne soinnukkaaksi kokonaisuudeksi yhdistäen, rakentaa ihmeen kauniin ja monivivahtaisen yhdistelmän. Kuulemastani laulusta olen tuntenut seuraavat toisilta lajeilta opitut äänet: naakkamainen *kja kja*-ääni, vihreäpeipon lentoääni ja *djuu i djuu i*, tiklin pirteä *di dlit di dlit* ja osia laulusta, hempon „kuiva“ lentoääni, kanarialinnun laulua elävästi muistuttavaa yhtenäistä sirinää, peipon *hyi*-ääni ja lentoääni sekä säkeen reipas alkuosa, varpusen tirsuntaa, keltasirkun „kutsuääni“, kiurun laulun sävyyn vivahtavaa, metsäkirvisen *djia djia* (laulusta), keltavästäräkin *pslli*, västäräkin *tsi lip*, talitiaisen „varoitusaäni“, sinitiaisen mahtipontinen *tserretetete*, pikkulepinkäisen „varoitusaäni“ *gäg gäg*, pajulinnun vieno *fyi* sekä laulusäe, vihreäkertun sirinää, lampikertun laulua, ruokokertun laulun särisevää osaa, kultarintamaisen kireästi esitettyjä aiheita, lehtokertun jokellusta, harmaakertun leveä *väd väd*, laulurastaan huiluääniä, mustarastaan napsahtava *duk duk* sekä terävä „parkaisu“ *gigigik*, satakielen luonteenomaiset näppäilyt, haarapääskyn *psili*. Ja tässä eivät ole vielä läheskään kaikki laulun ainekset! Tuttujakin aiheita saattaa laulussa olla enemmän, mutta niiden tavoittaminen vuolaasti purkautuvasta laulusta on vaikeata. Ja minulle täysin outoja aiheita oli laulussa lukuisia (erittäin korkea *ii ii*-ääni, oudosti väriseviä ja surinaa muistuttavia ääniä, monia erilaisia vihellysäniä jne. — lajin „omia“ ääniä?). Ja ei siinä kyllin, että aihepiiri on laaja — lintu esittää nuo matkimansa äänet erinomaisen, suorastaan ällistyttävän luonnollisina. Varpunen, tikli, hemppo, sinitiainen ja monet muut „kuuluvat“ laulusta täysin virheettöminä.

Linnun innokkaasti laulaessa aiheyhdistelmä alkaa jollain tietyllä eri kerroilla erilaisella äänellä (esim. haarapääskyn *psili*), jonka lintu toistaa harvaksen joitakin kertoja, ja sen jälkeen seuraa yhtenäisen eri aiheiden yhdistelmä, jossa kukin aihe toistuu 2—5 kertaa. Aiheensa lintu yhdistelee mitä mielikuvituksellisimmin, vain harvoin tuntuu yhdistelmä tutulta! Aiheet sulautuvat saumattomaksi kokonaisuudeksi, äänenkorkeus vaihtelee ylhäältä alas ja päinvastoin täysin vaivattomasti (korkeusvaihtelut huomattavia!), laulu on milloin voimakkaampaa, milloin taasen äkkiä heikkenevää, tempossa samoin taidokkaita vaihteluita. Aiheyhdistelmä kestää 10—30 sek.,

jonka jälkeen alkaa sekunnin parin kuluttua uudelleen — uusi ihmeellinen yhdistelmä! Laulu on kokonaisuutena monivivahteisuutensa lisäksi erittäin taidokkaasti esitettyä, erinomaisen soinnukasta ja vuolaasti, monasti kiihkeästi esiin pursuavaa.

A. palustris'en laulua verrataan käsikirjoissa useimmiten lyhyesti kultarinnan lauluun, joskus mainitaan vertauskohteena myös viitakertun (*A. dumetorum*) laulu. Rakenteellisia yhtäläisyyksiä mainittujen kolmen lajin lauluilla onkin, mutta sävyltään on niistä kukin täysin omalaatuisensa. Kultarinnan laulu on energistä, huomattavalta osaltaan jollain tavalla kireätä sävyltään. *A. palustris*'en laulu on ensinnäkin monin verroin monivivahteisempaa aiheiltaan ja melkein pä sanoisin taidokkaampaa. Myös voimakasta se on, osittain pontevasti esitettyä, mutta täysin pingoittamatta, vuolaasti pulppuaavaa (ellei matki kultarintaa) ja erittäin soinnukasta. Myös *A. dumetorum*'in laulu on erittäin monivivahteinen (aivan tarkalleen samojakin aiheita kuin edellä luettelossani), mutta ei sentään niin moni-aiheinen kuin *A. palustris*'en. Ja ennen kaikkea on viitakertun laulu kokonaisuutena sävyltään aivan toisenlainen: se on heikompa, jollain tavalla hillitympää, vienompaa. Jo ensikuulemalla pitkällä linnun olinpaikasta tuntui juuri laulun sävy oudolta — viitakertun olen tavannut kerran Helsingin lähellä, lisäksi Itä-Karjalassa kesällä 1943 useampia kertoja ja taasen heinäkuussa 1944 Helsingissä. Myöskin toht. Kalela, joka tapasi Itä-Karjalassa kesällä 1943 lukuisia viitakerttuja, kiinnitti heti ensimmäiset lyhyet aiheyhdistelmät kuultuaan huomionsa laulun aivan toisenlaiseen sävyyn.

Linnun olinpaikka Haagassa oli pieni puutarha, jota reunustaa jokusinen keskikokoisten koivujen, sireeni- ja *Prunus cerasus*-pensaiden muodostama aukkoinen aitaus. Puutarha on siltä osaltaan, missä lintu pysytteli (hyvin rajoitettu, n. 20 × 20 m laaja osa), täysin hoitamaton; viini- ja vadelmapensaiden joukossa rehoittavat runsaina *Arctium tomentosum*, *Anthriscus silvester*, *Lamium album* ja *Urtica dioeca*. Puutarhan sivuilla on aukeata peltoa ja piennarta, n. 100 m päässä siitä on lahdenpohjukan täysin aukea märkä rantaniitty (sen leveys 200 paikoin 300 m), jonka ulkoreunassa ruo'ikkaa.

Myös levinneisyysalueensa keskeisissä osissa on *A. palustris* tiheiden ja rehevien pensaikoiden lintu (puro- ja jokivarsien monilajiset pensaikot, pensaikkoiset puutarhat ja monesti myös viljapellot).

Lajin suomalaiseksi nimeksi ei siis sovi vieraista kielistä kääntäen otettu nimi suokerttu. Meillä on kerttu-nimi annettu useampiin sukuihin kuuluville linnuille, joten sopivan nimen löytäminen tälle lajille on vaikeata.

Lajin levinneisyysalueen eteläraja Euroopassa on Krimillä, Romaniassa, Bulgariassa, Serbiassa, Montenegrossa ja Italiassa Po-joen laaksossa, länsiraja Pohjois- ja Itä-Ranskassa (lajia ei ole Pyreneitten niemimaalla). Harvinaisempana se esiintyy Etelä-Englannissa. Pohjoisessa sitä on Tanskassa, Etelä-Skoonessa (harvinaisena), Itämerenmaissa; Venäjällä pohjoisraja kulkee Pihkovan, Twerin, Jaroslavin, Kostroman, Kasanin ja Ufan kautta. Myös Kaukasiassa, Pohjois-Persiassa ja Kirgiisiaroilla laji esiintyy idässä Minussinskiin ja Turkestaniin asti, harvinaisempana Kaspianmeren ja Araljärven seuduilla. Lähinnä meitä Eestissä laji on HARMSin mukaan pesivänä tavattavissa Tallinnan ja Tarton seuduilla sekä siellä täällä muuallakin maassa. Lajin näyttäytyminen Helsingin seuduilla ei siis ole millään tavalla ihmeellinen, vaan pikemminkin odotettu.

4. VII. 1944, kun edellä oleva oli jo kirjoitettu, tapasin toisen *A. palustris*-yksilön Vanhankaupunginlahden (Helsingin pit.) itäosassa Saunalahti-nimisessä poukamassa (lähes 8 km suoraan itään paikasta, missä edellisen yksilön tapasin). Lintu lauloi illalla pariin otteeseen (20.³⁰ ja 21.⁴⁵) lyhyeen rantaa reunustavassa n. 30 m leveässä ruo'ikkovyössä (ruo'ikko paikassa erittäin tiheätä ja havaintoaikana jo yli 2 m korkeata). 9. VII. klo 3.15—4.30 paikalla ollessani lintu lauloi entisessä paikassa melko innokkaasti. Laulessaan se istui ruo'on korren latvaosassa. — Myöhemmin kesällä en paikalla enää käynyt.

Tämä Saunalahdessa näkemäni yksilö oli selkäpuoleltaan heikommin vihreään vivahtava kuin Haagassa tapaamani. Laulu oli voimakkuudeltaan heikompa (laulu aika loppumassa?), mutta sävyllään ja rakenteeltaan muuten samanlaista. Eräät ensimmäisen yksilön laulussa yhtenäen toistuvat aiheet (varpusen tirkunkunta, sinitiaisääni, tiklin lentoääni) olivat tällä yksilöllä perin harvinaisia, kun taasen uusina ääninä kuulin nyt kottaraisen poikasen äänen sekä oudon venytetyn vihellyksen. Laulu eri yksilöillä näyttää olevan jonkun verran erilaista — luonnollista tällaisella mielikuvitusriikaalla ja taitavalla matkijalla.

Zusammenfassung¹⁾: Der Sumpfrohrsänger, *Acrocephalus palustris* (Bechst.), zum ersten Mal in Finnland angetroffen. Am 8. Juni 1944 wurde ein singendes ♂ in Haga unweit Helsinki beobachtet. Der Vogel hielt sich in einem etwa 100 m von der Uferwiese der Brackwasserbucht Pikku-Huopalahti (s. O. F. 1944, p. 135 ff.) entfernten kleinen Garten auf und wurde dort bis zum 25. VI. regelmässig angetroffen, seither aber nicht mehr. — Am 4.—9. VI. beobachtete der Verf. ein zweites ♂ (mit etwas abweichendem Gesang) an der Brackwasserbucht Vik, etwa 8 km von der vorigen Stelle entfernt; später wurde die Stelle nicht mehr besucht. — Der Gesang wird eingehend beschrieben und mit dem von *Acrocephalus dumetorum*, der dem Verf. wohl bekannt ist, verglichen.

Umschlagende Zugrichtung beim Buchfinken, *Fringilla c. coelebs* L., im Herbst.

LARS V. HAARTMAN.

Die Forschung der letzten Zeit hat Belege dafür gefunden, dass sich die Zugrichtung der Vögel durch äussere Faktoren, geographische wie meteorologische, beeinflussen lässt (vgl. v. HAARTMAN & BERGMAN 1943 und die dort zitierte Literatur). Die Bedeutung der geographischen Faktoren tritt im sogen. Leitlinienzug (GEYR v. SCHWEPPEBURG u. a.) zu Tage; von den meteorologischen Faktoren, die allerdings z. T. mehr oder weniger umstritten sind, sind folgende Gegenstand besonderer Aufmerksamkeit gewesen: die Temperatur, besonders in Form des Zuges gegen wärmere Luftmassen im Herbst sich äussernd (DROST u. a.); ungünstige Witterung und besonders Nahrungsmangel wegen Schnee, die im Frühling Massenflucht der Vögel hervorrufen können; Wetterfronten die den (angenommenen) magnetischen Orientierungssinn der Vögel verwirren (PALMGREN u. a.) sowie der Wind — der Gegenwindzug, positive Anemotopotaxis, gibt sich besonders in umschlagender Zugrichtung, *cursus retroversus*, der längs Leitlinien ziehenden Vögel, zu erkennen (KOCH u. a.). Ausser den Fällen, wo irgend einer dieser Erklärungsgründe in Erwägung gezogen werden konnte, fanden v. HAARTMAN & BERGMAN (1943) dass mehrere Arten scheinbar spontan in mehr oder weniger hohem Grade in atypischen Richtungen ziehen. Mit

¹⁾ Von der Redaktion.